

FRANÇOISE SAGANOVÁ

21. 6. 1935 – 24. 9. 2004

Dá-li se říci o některém spisovateli, že zaujal svět více svým výstředním životem, v jehož stínu zůstala literární tvorba, platí to dozajista o Françoise Saganové, původním jménem Quoirez. Narodila se do rodiny zámožného průmyslníka 21. 6. 1935 v městečku Cajarc, ale jen proto, že bylo tradicí, aby porod proběhl ve starém rodinném sídle. Rodina žila trvale v Paříži s výjimkou období války, kdy se přestěhovala do Lyonu v naději, že budou ušetřeni válečných útrap.

Základního vzdělání se Françoise dostalo v církevních a klášterních školách. Protože nebyla právě vzornou žákyní, co se prospěchu i chování týká, složila roku 1952 maturitní zkoušku až na další pokus. Poté se rozhodla věnovat studiu literatury na Sorboně. V prvním ročníku nezvládla důležitou zkoušku, tak neodjela na prázdniny, aby se připravila na opravný termín. Během tohoto času sepsala knihu, do jejíhož názvu si vypůjčila verš z básně Paula Eluarda *Dobry den smutku* (1954). Na přání rodiny ji vydala pod pseudonymem Sagan, převzatým z Proustova Hledání ztraceného času. Rozsahem nevelké dílko, jež nazvala románem, nebylo vzhledem k jejím osmnácti letům věku prodchnuto vlastními zážitky, ale inspirováno četbou. Hrdinka románu Célie, stejně stará jako autorka, je příkladem veselé, bezstarostné i amorální dívky, která ve snaze udržet si tento způsob života zničí život svému otci i jeho právě nalezené lásce Anně, která to zaplatí životem. Célie se tímto setkává poprvé v životě se skutečnými lidskými city a prožitky – láskou, žárlivostí, výčitkami svědomí i smutkem, aby si uvědomila jejich sílu a nazřela opravdově do svého nitra. Román, vydaný nejprve v opatrném nákladu čtyř tisíc výtisků, se během krátké doby stal bestsellerem, oceněným prestižní Cenou kritiků. Přes noc se neúspěšná studentka stala bohatou a známou spisovatelkou.

Svého úspěchu i bohatství si patřičně užívala. Její šekové konto se stalo magnetem. „*Mnoho lidí jsem mohla radostně vydržovat. S třicítkou lidí kolem sebe byla jsem předmětem. Všichni se na mě tolik dívali, byla jsem zbavena všeho.*“ Stala se symbolem generace, jež objevila rychlé automobily, palčivost alkoholu i hluboké zranění lásky.

Po dvou letech bezstarostného života se vrátila k podrobné psychologické analýze vývoje citů vyhnaných do krajnosti, zpracované v díle **Jeden úsměv** (1956). V příběhu čtyř postav zaplétá drama krátkého a nebezpečného mileneckého vztahu, v němž se city rodí, vyvíjejí a umírají, aby po nich zůstala hořkost a smutek z nenaplněnosti života i lásky samotné a také všudypřítomná nuda. Právě nuda i mrhání časem, silami i penězi je průvodním znakem života vyšší společenské třídy dobře situovaných lidí, k níž přináležela a jejíž zvyky popisovala tak věrně, že si vysloužila jejich nepřátelství.

Oblibu v rychlé jízdě zaplatila téhož roku při těžké dopravní nehodě závažnými zraněními, kvůli nimž se ocitla na pokraji smrti a hrozilo, že i když přežije, nebude už chodit. Po několika složitých operacích a nákladné rehabilitaci se s menšími omezeními vrátila do života.

V následujícím roce vyšla další kniha nazvaná **Za měsíc, za rok**. Tu však kritika, očekávající po prožitém utrpení metamorfózu a katarzi autorky v hlubším příběhu, přijala velmi chladně. Strukturou neuspořádaný a rozmělněný příběh rozvedené ženy středního věku, která si vydržuje mladého milence, je další variantou nepřiliš zajímavého vykreslení postav na pozadí známého schématu.

Monotónním dojmem působí i kniha **Máte ráda Brahmsa**, vydaná roku 1959 a zabývající se tématem hledání lásky. „*Dvě témata převládají v mých dílech a jsou stále tatáž: láska a samota. Spíš bych měla říci samota a láska, protože mým hlavním tématem je samota. Láska je svým způsobem rušivý živel, neboť já považuji za nejpodstatnější samotu člověka a způsob, jakým z ní uniká.*“

Bohatství vytvořené prvními dvěma romány se při rozmařilém životě rozkutálelo, a tak jsou další léta pro Saganovou dobou, kdy musí psát, aby se uživila. Není jisté, zda do své tvorby nebyla schopna přinést nové prvky nebo zjednodušila

psaní knih na obživu, ale je zřejmé, že i v dalším díle *Čarovná oblaka* (1961), s názvem inspirovaným básní Charlese Baudelaira, nepřekročila svůj stín a dílo prošlo takřka nepovšimnuto.

V šedesátých letech začala Saganová psát divadelní hry např. *Zámek ve Švédsku* (1960), *Někdy i housle* (1961), *Valentiiny slézové šaty* (1963), *Kůň v mdlobách* (1966), *Piáno v trávě* (1970), *Opačný výstřelek* (1987), *Přes rameno* (1998). Pro psaní her měla ze svých prozaických děl, obsahujících množství dialogů, dobrou průpravu. Novinkou proti románům byla ironie v podobě „úsměvného amoralizmu“, jež parodovala společenské jevy a nešvary. Divadlo ji bavilo atmosférou zkoušek i zákulisí, ale též buržoazní tradicí, k níž přínáleželo. Přesto ani její hry nezaznamenaly nijak zářivý úspěch a na repertoáru se většinu dlouho neudržely.

Roku 1965 vychází další román s problematickým názvem *Šamáda* a několika autobiografickými rysy. Hlavní hrdinka je stejně stará jako autorka, má finanční potíže stejně jako rozvedená Saganová, která má starost uživit svého syna Denise. Lucile na krátkou dobu vzplane láskou k muži o mnoho let mladšímu než je sama, chce se vymanit z dosavadního poměru, aby se po čase vrátila k původnímu partnerovi. Vůbec poprvé se v tomto díle mluví o soustavném zaměstnání hlavních postav, jež se tak přibližují každodenní realitě obyčejných lidí. Lépe propracované ženské postavy nezapřou vlastní zkušenosti a postřehy. Příběh byl stejně jako několik předchozích dle jejího vlastního scénáře roku 1968 zfilmován s Catherine Deneuve a Michaelem Piccoli v hlavních rolích. Kniha je završením první etapy díla, na jejímž počátku mladička Saganová zazářila na literárním nebi jako hvězda, aby postupem doby s přibývajícím věkem, zkušenostmi i očekáváním rozvoje schopností její záře slábla, aby se posléze stala obyčejnou.

V polovině sedmdesátých let vyšel soubor devatenácti povídek *Modré kapradí*, předznamenávající novou tvůrčí cestu. Drobné příběhy, plné typicky saganovského pocitu nostalgie a smutku po nenaplněných láskách, jsou však prosté hlubší analýzy chování postav, takže jednájí poněkud omezeně a stereotypně. Proto dílo označila kritika za „vyprávění nicotností, sotva anekdotické, šeptané na hranici slyšitelnosti“.

Další z románů, *Stavěcí pes* vydaný v roce 1980, se odehrává pro Saganovou ve

zcela netradičním prostředí severní Francie v prostředí hald, jež poznala při návštěvách továren svého otce v mládí. Bláhové by ale bylo očekávat, že se zde potkáme s postavami dělníků. Neobvyklé je to, že hlavní postavou je muž - účetní v továrně, který prožívá vztah zároveň k několika ženám najednou.

S touto knihou je spojen i soudní spor o plagiátorství, neb velmi připomíná povídku Stará žena Jeana Hougrona. Soud dal autorovi za pravdu a nařídil Saganové zaplatit odškodné a zničit zbytek neprodaného nákladu. Odvolání jejího právníka vykonání rozsudku zabránilo. Jelikož se pod vlivem sporu zvedl zájem o knihy obou autorů, došlo nakonec k dohodě.

Do roka vydala sbírku povídek s názvem *Scénická hudba*, pětisetstránkový román *Nalíčená žena* a vzápětí román *Nehybná bouře* (1983). Všechny knihy spojuje stereotyp sexuálních vztahů nudících se představitelů movitých vrstev buržoazní společnosti. Jde v podstatě o pokračování konverzace o štěstí, započatou v prvním románu, které nelze koupit, ani se mu není možno naučit. Autorka je silná svou upřímností, s níž odhaluje pokrytectví těch společenských vrstev, které dobře zná.

Pokusem o napsání vzpomínkových esejů je titul *Mé nejhezčí vzpomínky*, který vznikl v roce 1984. S ironií sobě vlastní, nesentimentálně a s nadhledem vzpomíná na své vášně – rychlost, hru, v neposlední řadě i vášeň pro lidi, s nimiž ji pojila hluboká lidská náklonnost. Nezapomíná zmínit osudy těch, které potkala a jimiž se cítila obohacena. Ve vybroušených miniaturách nacházíme stopy zrání autorky.

„...Tehdy si uvědomíme, že náš vůz není jen dopravní prostředek, ale též zjevení mytické, možný nástroj našeho Osudu, který nás může zatratit, nebo nás zachránit... Na rozdíl od toho, jak by se mohlo zdát, neodpovídají tempa rychlosti tempům hudby. V symfonické hudbě to není allegro, vivace nebo furioso, jež by odpovídalo rychlosti dvě stě kilometrů v hodině, ale andante, hudební věta volná, vznešená, jakási pláž, na níž vjedete rychlostí, kdy vůz už nevzdoruje, nezrychluje a kdy se naopak právě tak jako tělo oddává jistému druhu závratí, již zpravidla označujeme za opojnou... Označuje ji jediné jednoduché slovo rychlost.“

Tématu války věnovala svou pozornost v knihách *Zmožení válkou* (1985) a *Akvarelová krev* (1987). Dlužno podotknout, že její názor bere vážně už jen málokdo.

Svůj obdiv k Sarah Bernhardtové vyjádřila formou fiktivní korespondence s ní v knize *Sarah Bernhardtová – Nezničitelný smích* (1987). Z množství pramenů, jimiž se při psaní probrala, vybrala zejména ty, které se soustřeďují na citový život této zvláštní osobnosti. Uváděla fakta do nových souvislostí, nedbajíc příliš na hodnověrnost ani biografickou přesnost informací. Výsledkem je, spíše než biografie, fabulovaná konfrontace osobnosti se současným světem, považovaná za fabulaci zdařilou.

Jeden z posledních románů, vydaný roku 1989 pod názvem *Vodítko*, vyprávěný skladatelem Vincentem, představuje další variaci na téma manželského trojúhelníku, jehož třetí stranou není tentokrát půvabná milenka, ale Vincentova snaha o tvůrčí seberealizaci a vymanění se ze závislého postavení na své ženě. Není však nijak statečný a tak se utíká do své tvorby, aby zde okusil úspěch i okouzlení vlastní svobodou. Po čase dochází k nevyhnutelné katarzi v podobě rozchodu, po němž žena spáchá sebevraždu. Lze to chápat jako zlom banálního příběhu o odpovědnosti k sobě i k druhým. V době zvětšující se emancipace autorka předkládá zajímavý příběh emancipace naruby.

Nepříliš kvalitní literární prací je *Zrcadlo* (1996), v němž hrdinové hledají své nové tváře, působící však spíše jako nalézání vlastních karikatur. Humor a ironie, ozvláštňující stále se opakující motiv milostného nenaplnění, už tentokrát nezvládly vylepšit plytkou myšlenku a nedostatky vystavění díla.

Na počátku devadesátých let se dostala do křížku se zákonem, když byla už poněkolkáté souzena za přechovávání kokainu, který byl její celoživotní slabostí.

Na přelomu století na sebe již nepublikující spisovatelka upozornila skandálem, když byla odsouzena k podmíněnému trestu za nezaplacené daně. Její kolegové však sepsali petici, v níž žádali zodpovědné orgány, aby se zasadily o vyřešení problému a ona mohla v klidu tvořit. A zodpovědné orgány případ odložily. Rozmařilý život zanechal nejen na jejím majetku, ale i na zdraví těžké následky, a tak v posledních letech života absolvovala několik operací, po nichž už na tvorbu nenašla sílu ani chuť. Je zchudlá, osamělá po smrti obou svých manželů – vydavatele Guy Schoellera i námořníka a krasobruslaře Boba Westhoffa, závislá na dobročinnosti svých přátel. Podniká řídké cesty do svého sídla poblíž Deauville v Normandii, které zůstalo jejím

jediným majetkem a památkem na časy plné veselých lidí, pití, drog i nekonečné zábavy, které je však již stejně opuštěné a zchátralé jako Saganová sama. Do tohoto kraje nakonec přijela na sklonku září roku 2004 ve svých šedesáti devíti letech také zemřít. Stalo se to 24. září večer v nemocnici severofrancouzského města Honfleuru.

„Beru věci tak, jak jsou a nesnažím se je změnit, nýbrž pouze sdělit; tato sdělovací literatura mi vyhovuje a okouzluje mě ze všech hledisek, morálního, estetického atd... To co mně zajímá jsou vztahy lidí k samotě nebo k lásce. A vím, že je to základ lidské existence. Fascinující je, že psychologické vztahy společenské vrstvy, kterou popisují jsou aplikovatelné na jakékoliv prostředí. City jsou všude stejné.“

Paradoxem je, že to co jí bylo kritikou často vytýkáno, že neváže své postavy ke konkrétnímu času, společenským událostem ani krajině, činí její dílo dodnes zajímavé pro čtenáře ve Francii, a jak ukázal světový ohlas, i v dalších zemích.